UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 338.246.2:336(043.3)

ŢÎBULEAC Ana

EFECTELE ECONOMICO-FINANCIARE ALE ABUZULUI DE POZIȚIE DOMINANTĂ ASUPRA ENTITĂȚILOR ECONOMICE

Specialitatea *522.01. Finanţe*

Autoreferatul tezei de doctor în ştiinţe economice

CHIŞINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul departamentului „Finanţe şi Bănci”
a Universităţii de Stat din Moldova

Conducător ştiinţific:
GANEA Victoria, doctor habilitat în ştiinţe economice, profesor universitar

Referenţi oficiali:
COBZARI Ludmila, doctor habilitat în ştiinţe economice, profesor universitar
TIMUŞ Angela, doctor în ştiinţe economice, conferenţiar cercetător

Componenţa Consiliului ştiinţific specializat:
DOGA-MÎRZAC Mariana, preşedinte, doctor habilitat în ştiinţe economice, conf. universitar
CAPRIAN Iulia, secretar ştiinţific, doctor în ştiinţe economice, conferenţiar universitar
ULIAN Galina, doctor habilitat în ştiinţe economice, profesor universitar
MANOLE Tatiana, doctor habilitat în ştiinţe economice, profesor universitar
MAXIM Ion, doctor habilitat în ştiinţe economice, conferenţiar universitar
ERHAN Lica, doctor în ştiinţe economice, conferenţiar universitar

Susţinerea tezei va avea loc la ___ decembrie 2018, ora _____, în şedinţa Consiliului ştiinţific specializat D 30. 522.01 – 07 din cadrul Universităţii de Stat din Moldova, pe adresa: MD-2009, mun. Chişinău, str. Alexe Mateevici, 60, bl C, et.3, biroul 305.

Teza de doctor şi autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universităţii de Stat din Moldova, şi pe pagina web a ANACEC.

Autoreferatul a fost expediat la ___ _____ 2018.

Secretar ştiinţific
al Consiliului ştiinţific specializat,
doctor în ştiinţe economice,
conferenţiar universitar **CAPRIAN Iulia**

Conducător ştiinţific:
doctor habilitat în ştiinţe economice,
profesor universitar **GANEA Victoria**

Autor: **ŢÎBULEAC Ana**

© ŢÎBULEAC Ana, 2018

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei cercetate. Economia mondială, la momentul actual, se află la o etapă dinamică de dezvoltare, caracterizată de un nivel înalt al dezvoltării tehnologice, intensificarea fluxurilor de schimburi comerciale ce se datorează liberalizării comerțului și competiției continue între state, unele având ca scop supremația economică, altele luptând pentru atingerea unui nivel economic decent. Indiferent de scopul urmărit, calea de realizare este una – eficiența economică și progresul tehnologic, pentru asigurarea cărora trebuie să se țină cont de crearea unui mediu concurențial eficient.

Concurenţa este considerată un factor primordial, care contribuie la eficientizarea proceselor economice prin „constrângerea" entităților economice să devină eficiente și să satisfacă nevoile consumatorilor, oferind raportul optim dintre calitate și preț prin alocarea eficientă a resurselor, asigurând bunăstarea consumatorilor, echilibrul pieței și contribuind, nemijlocit, la dezvoltarea economică prin stimularea inovațiilor și a progresului tehnologic. Anume din aceste considerente, statele promovează concurența eficientă prin supravegherea mediului concurențial.

Dat fiind faptul că mediul economic în Republica Moldova nu este caracterizat de o concurență perfectă, în confruntarea acerbă pentru apărarea intereselor proprii, constatăm că, în multe cazuri, nu se mai ține cont de legalitatea și corectitudinea acțiunilor întreprinse de către concurenți. Efectele benefice ale existenței și acțiunii concurenței eficiente, pe o piață, pot fi amplificate de acțiunile concurențiale sau pot fi suprimate de activitățile sau practicile anticoncurențiale. Asigurarea unui mediu concurențial, fiind elementul indispensabil al economiei de piață, care pune în mișcare întregul mecanism economic, necesită o atenție deosebită din partea autorităților naționale. Menținerea unui mediu concurențial „sănătos", prin prevenirea sau contracararea activităților anticoncurențiale care ar putea distorsiona sau denatura concurența eficientă, reprezintă scopul primordial al politicilor concurențiale.

Păstrarea unui mediu concurențial eficient este o condiție esențială pentru asigurarea creșterii și dezvoltării economice a unui stat. În acest context, există numeroase studii axate pe cercetarea efectelor comportamentelor anticoncurențiale asupra mediului economic și necesitatea intervenției statului în reglementarea sau „supravegherea" mediului concurențial.

Una dintre practicile anticoncurențiale, căreia i se acordă o deosebită atenție, este abuzul de poziție dominantă care reprezintă o nișă extrem de dificilă a concurenței, iar cuantificarea efectelor acestuia este destul de complicată datorită dualității efectelor sale: același tip de comportament poate fi în cazuri diferite benefic și dăunător atât pentru echilibrul economico-financiar al entităților economice, cât și pentru dezvoltarea economică per ansamblu. Totodată, este important de menționat faptul că, deseori, rezultatele pozitive, înregistrate de o

entitate economică ce deține o poziție dominantă, nu se datorează, neapărat, efectelor comportamentului abuziv, ci, mai degrabă, poate fi rezultatul eficienței sale economice, datorită gradului sporit de inovare și dezvoltare tehnologică a acesteia, gradului de dezvoltare și de deschidere a pieței și, desigur, eficienței economice reduse a concurenților. Prin urmare, este esențial de racordat efectele comportamentului abuziv la un cadru de analiză complex care va ţine cont de toți factorii care ar putea afecta performanța economică a jucătorilor pieței, și vor amplifica sau diminua efectele economico-financiare ale comportamentului abuziv.

Prin urmare, trebuie să accentuăm faptul, că pentru evaluarea și cuantificarea efectelor abuzului de poziție dominantă este necesară o analiză minuțioasă a tuturor factorilor ce ar putea influența piaţă. În caz contrar, există riscul să se ajungă la rezultate eronate și la aplicarea măsurilor necorespunzătoare, care ar condiționa destabilizarea echilibrului pe piață și diminuarea eficienței concurenților care ar reduce atât bunăstarea consumatorilor, cât și a economiei per ansamblu.

Cu referire la analiza efectelor practicilor anticoncurențiale de excludere și de exploatare, relatăm că există foarte puține lucrări științifice ce vizează abordarea pe larg a respectivului subiect. Aceasta se datorează complexităţii măsurării efectelor comportamentelor abuzive de excludere, care implică inclusiv, analiza tuturor indicatorilor de eficiență și a efectelor suportate de toți actorii pieței relevante și a piețelor conexe.

În acest context, pot fi menționate cercetările autorilor Prosperetti – Pani – Tomasi (2009) și Fumagalli – Padilla – Polo (2010), care sunt axate pe subiecte cu privire la evaluarea poziţiei dominante, la structura concurențială a pieţelor vizate, la presiunea exercitată de către entitățile active pe pieţele examinate și cuantificarea daunelor provocate concurenților și mediului economic.

De accentuat că datorită efectelor negative pe care le poate avea abuzul de poziție dominantă asupra pieței, a stabilității financiare a entităților economice și a bunăstării consumatorului, acest fenomen necesită o deosebită atenție din partea autorităților de resort, mai ales, dacă ne referim la țările în curs de dezvoltare. În contextul tendinței mondiale de liberalizare a comerțului, serviciile și produsele de primă necesitate, în aceste țări, ar putea deveni subiectul practicilor anticoncurențiale, care ar stagna piața sau ar contribui la majorarea prețurilor și diminuarea cantității și calității produselor/serviciilor oferite, fapt care ar face posibilă reducerea dinamicii și eficienței piețelor și a participanților pe piață.

În acest context, intervenția statului în vederea depistării, evaluării și limitării cazurilor de abuz de dominanță ar putea încuraja concurența şi, respectiv, dezvoltarea

economică în unele sectoare, astfel asigurând funcționalitatea și eficiența pieței, în special, prin încurajarea dezvoltării entităților economice.

Realitatea politică și economică a statelor lumii, caracterizată de nivele diferite de dezvoltare și structuri de piață deosebite, implică abordarea diferențiată a nivelului de intervenție a statului și a metodelor de cuantificare a efectelor economico-financiare.

Astfel, din cele expuse, concluzionăm că printre obiectivele de bază, pe care le promovează statele lumii, sunt: bunăstarea consumatorului, eficiența dinamică a piețelor, creșterea economică, protejarea libertății economice și, nu în ultimul rând, asigurarea unui mediu favorabil pentru afaceri. Prin urmare, toate acestea contribuie la asigurarea funcționalității eficiente a piețelor prin promovarea unui mediu concurențial eficient.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Complexitatea temei cercetate a determinat studierea aprofundată a literaturii de specialitate, astfel au fost analizate și luate în considerare rezultatele numeroaselor studii internaționale și naționale ce ţin de domeniul studiat. Totodată, menţionăm faptul că fenomenul concurenței, mecanismul de funcționare și efectele acestuia asupra creșterii și dezvoltării economice au fost și continua a fi un subiect de interes sporit.

Actualmente, putem identifica diverse studii, lucrări și articole științifice care abordează efectele comportamentelor anticoncurențiale. Aceste cercetări, însă nu reprezintă studii complexe care ar aborda şi argumenta efectele economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice. De aceea, în acest aspect, prezenta cercetare este oportună, originală și prezintă elemente ce pot fi integrate în noutate ştiinţifică.

În prezenta lucrare au fost luate în considerare rezultatele cercetărilor cu referire la concentrările economice, acordurile anticoncurențiale și abuzul de poziție dominantă. Printre autorii străini și naționali care au acordat interes acestei tematici putem menționa următorii: Prosperetti L., Ammirati D., Connor J.M., Basso L, Albaek S., Abraham-Frois G., Baek C., Baumol W. J., Bolotova Y, John C., Douglas M., Bozian L., Cabral Luis M. B., Buccirossi P., Evans D., Padilla J.A., Polo M., Friederiszick H.W., Maier-Rigaud P., Pani E., Tomasi I., Sandicchi G.B, Kneazeva I.V., Tot T., Cărare V., Oglindă L., Maxim I., Cobzari L., Ganea V., etc.

Problema ştiinţifică importantă soluţionată în teză rezidă în: determinarea și cuantificarea efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice din Republica Moldova în scopul identificării căilor de minimizare a acestor efecte și sporirii pieţii concurențiale în ţară.

Scopul cercetării constă în elaborarea bazei teoretico-metodologice și aplicative cu referire la evaluarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra

entităților economice autohtone în vederea minimizării acestor efecte și eficientizării concurenței în Republica Moldova.

Pentru realizarea acestui scop, vom urmări îndeplinirea următoarelor **obiective**:

✓ argumentarea conceptuală a concurenței și abuzului de poziție dominantă în cadrul economiei contemporane;

✓ sintetizarea abordărilor teoretico-metodologice cu privire la efectele economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice;

✓ identificarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă pe piața UE;

✓ evaluarea cazurilor de abuz de poziție dominantă şi a efectelor economico-financiare ale acesteia în cadrul economiei naționale;

✓ dezvoltarea unei metodologii de determinare a efectelor anticoncurențiale asupra actorilor de pe piața relevantă;

✓ identificarea modelului econometric de simulare a efectelor financiare ale abuzului de poziție dominant şi formularea recomandărilor privind restabilirea mediului concurențial național.

Noutatea și originalitatea ştiinţifică a lucrării constă în:

✓ sinteza şi aprofundarea abordărilor teoretice privind conceptul de abuz de poziție dominantă în contextul economiei contemporane;

✓ elaborarea cadrului metodologic cu referire la menținerea mediului concurențial eficient din cadrul economiei naționale;

✓ argumentarea importanţei implementării metodologiei de determinare a efectelor anticoncurențiale în economia naţională;

✓ dezvoltarea modelului de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominant;

✓ elaborarea soluţiilor de perfecţionare a politicii concurențiale, care permit adoptarea unor măsuri de menținere a echilibrului economico-financiar în cadrul economiei naționale.

Semnificaţia teoretică a tezei rezidă în:

- sinteza abordărilor metodologice și dezvoltarea conceptului abuzului de poziție dominant;
- determinarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice;
- estimarea cazurilor de abuz de poziţie dominantă pe piaţa autohtonă;

- aplicarea metodologiei de determinare a efectelor anticoncurențiale în practica entităţilor economice autohtone;
- elaborarea modelului de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice.

Valoarea aplicativă a tezei. Constatările teoretice şi concluziile formulate în baza cercetării pot constitui o bază consistentă pentru ulterioarele cercetări în domeniu, iar rezultatele cercetării pot fi integrate în cadrul cursurilor universitare pentru instruirea studenților şi masteranzilor la specialitățile cu profil economic. Recomandările elaborate pot fi aplicate în scopul consolidării mecanismului concurențial pe piața Republicii Moldova, precum și în scopul evitării sau diminuării efectelor economico – financiare pe care le pot suporta entitățile economice care se confruntă cu abuzul de poziție dominantă.

Rezultatele ştiinţifice principale înaintate spre susţinere:

- a fost elaborat cadrul metodologic cu referire la menținerea mediului concurențial eficient din cadrul economiei naționale;
- a fost elaborată şi implementată metodologia de determinare a efectelor anticoncurențiale în baza evaluării pieței prestării de servicii TV contra plată din Republica Moldova;
- a fost dezvoltat modelul de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă şi elaborate măsuri de consolidare a mecanismului concurențial pe piața Republicii Moldova, precum și în scopul evitării sau diminuării efectelor economico – financiare pe care le pot suporta entitățile economice care se confruntă cu abuzul de poziție dominantă.

Aprobarea şi implementarea rezultatelor ştiinţifice. Principalele constatări teoretico-metodologice şi aplicative elucidate în teză au fost expuse şi aprobate în cadrul conferinţelor ştiinţifico-practice internaționale și naționale. La tema studiului de disertație au fost publicate 11 lucrări științifice cu volum total de peste 5 c. a.

Aplicabilitatea rezultatelor științifice, a elaborărilor metodologice şi recomandărilor practice aferente temei de cercetare este confirmată prin certificatele de implementare din partea Institutului Național de Cercetări Economice și a Universității de Stat din Moldova. Rezultatele cercetării au fost înalt apreciate de autoritatea de resort - Consiliul Concurenței, care a dat o apreciere pozitivă tezei de doctorat şi a încurajat continuitatea cercetării.

În baza modelului de cuantificare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice a fost obținut Certificatul de Inovator, oferit de Centrul de Inovare și Transfer Tehnologic din cadrul ASEM şi de asemenea, asupra modelului

dat a fost înregistrat dreptul de autor, confirmat prin Certificatul de înregistrare a obiectelor de autor și drepturilor conexe Seria OȘ nr.6007, oferit de Agenția de Stat pentru Protecția Intelectuală (AGEPI).

Aplicarea recomandărilor şi metodologia propusă pot constitui un reper pentru activitatea entităţilor economice, precum și pentru implementarea mai aprofundată a subiectelor ce ţin de domeniul cercetării în cursurile universitare şi postuniversitare la disciplinele de specialitate.

Structura şi conţinutul lucrării. Scopul și sarcinile stabilite pentru tema de cercetare au determinat următoarea structură a tezei: adnotare, lista abrevierilor, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe.

Introducerea are ca scop argumentarea actualității, importanţei şi necesitatea studierii temei date, prezentând și o scurtă evaluare a gradul de studiere a temei de cercetare. A fost formulat scopul şi sarcinile cercetării și determinat suportul metodologic și informațional al lucrării. Acest compartiment conține semnificaţia teoretică, elementele noutății ştiinţifice, valoarea aplicativă a lucrării și o prezentare succintă a conținutului tezei și a rezultatelor cercetării.

Capitolul 1 „*Fundamentarea teoretico-metodologică a concurenței și efectelor financiare ale acesteia asupra entităților economice”* conține abordări teoretico-conceptuale privind noțiunea de concurență și abuz de poziție dominantă, principiile de funcționare, impactul asupra dezvoltării economice, conținutul și structura. Se atrage atenția asupra studierii mecanismului și formelor de manifestare a abuzului de poziție dominantă. Sunt redate efectele economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice.

Capitolul 2 „*Evaluarea impactului economico-financiar al abuzului de poziţie dominant în economia contemporană”* reflectă un studio ştiinţific detaliat al celor mai răsunătoare cazuri de abuz de poziție dominantă din Uniunea Europeană şi Republica Moldova, precum şi evaluarea efectelor anticoncurențiale și a acțiunilor întreprinse de autoritățile de resort.

Capitolul 3 „*Oportunităţi de minimizare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra mediului concurențial”* este dedicat argumentărilor științifice directe referitoare la oportunitatea elaborării metodologiei de determinare a efectelor anticoncurențiale, de rând cu elaborarea modelului de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice și cuantificarea acestora în scopul minimizării riscurilor de destabilizare a mediului concurențial și a echilibrului pieței. De asemenea, este reflectată o simulare a comportamentelor entităților pe piața serviciilor TV cu

plată, aflate într-un acord ipotetic de cartel, și motivele acestora de a crea o poziție dominantă, respectiv abuzul lor.

În **compartimentul** *Concluzii generale şi recomandări* este prezentată sinteza rezultatelor cercetării, care, în opinia autorului, vor contribui la fundamentarea științifică a evaluării și cuantificării efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice din Republica Moldova în vederea eficientizării concurenței economice în Republica Moldova.

Suportul metodologic şi informațional al cercetării conține studiile naționale și internaționale referitoare la conceptele cercetate, conceptele fundamentale ale teoriilor financiare şi economice, actele și normele legislative în vigoare ale Republicii Moldova și Uniunii Europene, Programul Naţional în domeniul concurenţei şi al ajutorului de stat, Strategia „Moldova 2020" cu privire la concurență, prevederile capitolului 10 „Concurența" din Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, ratificat de Parlamentul Republicii Moldova, Planului Național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană în perioada 2014-2016 etc. Cercetările realizate au contribuit la crearea unor elemente metodologice noi pentru continuarea investigaţiilor ştiinţifice ulterioare din domeniu.

Metodologia aplicată în teză. Pentru atingerea scopului şi realizarea obiectivelor stabilite pentru cercetarea dată, autorul a utilizat metode și instrumente diverse, printre care: analiza, sinteza, analogia, analiza comparativă, metoda abstracţiei ştiinţifice, clasificării, comparării, metoda inducţiei şi deducţiei, diverse metode statistice, reprezentări grafice și tabelare, analiza evolutivă a evenimentelor şi fenomenelor, modelarea economico-matematică și altele.

Cuvintele-cheie: concurență, comportamente anticoncurențiale, abuz de poziție dominantă, excludere, cheltuieli nerecuperabile, efecte economico-financiare, entități economice, concurență eficientă.

CONŢINUTUL TEZEI

Economia mondială, la momentul actual, se află la o etapă de dezvoltare elevată, caracterizată de un nivel înalt al dezvoltării tehnologice, fluxuri de schimburi comerciale majore, liberalizarea comerțului și o continuă competiție între state, unele având ca scop supremația economică, altele luptând pentru atingerea unui nivel economic decent. Scopul primordial urmărit este eficiența economică a ţărilor.

Viabilitatea și eficiența unei economii este influențată considerabil de structura și funcționalitatea pieței interne și externe, de nivelul de inovare și dezvoltare tehnologică care, la rândul lor, sunt influențate de existența unui mediu concurențial eficient. Paradoxul principal în legătură cu conceptul modern al concurenței este acela că în pofida studiilor aprofundate efectuate, acesta mai reprezintă un subiect extrem de controversat, iar definirea sa nu reuşeşte acoperirea tuturor elementelor acestui fenomen economic și social. De-a rândul anilor, mai multe generații de economiști din cadrul școlilor economice au definit concurența în mod diferit.

Pentru a înțelege importanța acestui fenomen și efectele sale economice și financiare asupra entităților economice și asupra economiei naționale per general, ne-am propus să analizăm evolutiv diverse abordări ale acestui concept.

Așadar, conceptul concurenței, rolul și esența acesteia au fost abordate în mod divers, în diferite perioade de timp. Practic fiecare abordare asupra esenței și funcțiilor concurenței a influențat, mai mult sau mai puțin, activitatea legiuitorilor cu referire la implicarea lor în dirijarea procesului concurențial. Definiția și efectele concurenței au constituit obiectul primar de cercetare a numeroaselor școli economice, care au încercat să descopere cele mai reușite căi pentru a beneficia de efectele pozitive, stabilizatoare și a reduce efectele mai puțin favorabile. Totuși, nu putem spune că până acum s-a creat vreun tipar de succes care ar regla mecanismul concurențial, aducându-l la forma sa teoretică, de concurență pură și perfectă.

Ca fenomen, concurența a existat de la apariția lumii, însă termenul „concurență” i-a fost atribuit mult mai târziu. Abia pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, concurența devine elementul central al gândirii economice. Acesta a pătruns în lumea economică treptat, suferind numeroase modificări conceptuale de-a lungul deceniilor. Ambiguitatea definiților economice și dualitatea acestora apar din cauza faptului că acest fenomen a început să fie abordat în domeniul economic mult mai târziu decât în sfera socială, având o semnificație mai puțin tehnică decât o are astăzi.

Printre primii teoreticieni care au descris concurența au fost clasicii A. Smith și D. Ricardo, ei fiind primii care au descris mecanismul prețului în cadrul concurenței perfecte. Aceștia vedeau concurența ca un proces firesc, spontan, care contribuie la realizarea echilibrului între libertatea, egalitatea și bunăstarea fiecărui individ. În acest context, realizările neoclasicilor a fost dezvoltarea, de către L. Walras, a modelelor economice opuse – monopolul și concurența perfectă și pură, cea din urmă fiind caracterizată prin atomicitatea pieței, omogenitatea produselor, fluiditatea pieței, transparența pieței și mobilitatea factorilor de producție. Toți neoclasicii erau de părerea că exercitarea libertății de concurență este unul dintre cei mai

importanți factori care asigură viabilitatea unei economii de piață, iar orice intervenție din partea statului în reglementarea pieței ar putea avea efect destabilizator asupra proceselor economice.

O altă abordare importantă a concurenței este cea prezentată de J.A. Schumeter, care privea concurența nu doar prin prisma procesului de confruntare între actorii pieței și ca pe o manifestare a libertății economice, ci și ca *un proces dinamic, care stimulează procesul de inovare și dezvoltare economică*.

Reprezentanții școlii monopoliste, Robinson J. si E. H. Chamberlin, mai erau numiți părinții studiilor moderne cu privire la concurența imperfectă.

Reprezentantul școlii vieneze F. Von Hayek neagă conceptul de concurență pură și perfectă. Pe lângă faptul că în modelul pieței, caracterizat de concurență imperfectă, atomicitatea pieței *per se* nu asigură realizarea echilibrului pieței, nici transparența pieței nu este obiectiv ușor realizabil, datorită imperfecțiunilor pieței care oferă entităților economice acces diferențiat la informații și, uneori, chiar întârziat.

Schimbările economice, care se produc începând cu mijlocul secolului al XX-lea, au amplificat eforturile pentru studierea fenomenului concurenței, și anume studierea efectelor acesteia asupra mediului economic și asupra bunăstării consumatorilor. Astfel, teoria *concurenței eficiente* sau *practicabilă* a lui J.B.Clarke, reprezentant al școlii de la Harvard, vine să înlocuiască teoria neoclasică, accentuând importanța abordării dinamice a concurenței. Aici, concurența este abordată ca o un *proces de evaluare, pe o anumită perioadă de timp, a acțiunilor companiilor inovatoare și contra-acțiunile (reacțiile) celorlalți concurenți*.

Luând în considerare faptul că modelul actual de concurență este unul imperfect, iar echilibrul poate fi realizat prin intervenția statului în activitatea economică, Clarke, totuși, susține că intervenția statului nu trebuie să se orienteze spre eliminarea tuturor imperfecțiunilor.

Școala de la Chicago s-a dezvoltat în contradicție cu școala de la Harvard, susținând că pentru a valida teoria concurenței eficiente este necesară corelarea eficienței cu concentrarea pieței. Aceștia considerau că capacitatea pieței de a se autoregla și de a se concentra, invocând că intervenția statului ar trebui să fie minimală, doar pentru menținerea echilibrului economic eficient al pieței. Se considera că statul nu ar trebui să intervină doar pentru menținerea structurii pieței, ci ar trebui să se orienteze mai mult spre evaluarea rezultatelor sau efectelor pozitive sau negative ale anumitor comportamente pe piață, susținând rezultatele pozitive ale anumitor comportamente și nu menținerea unor mecanisme de piață capabile să aducă eficiență maximă consumatorilor. Trebuie menționat faptul că în viziunea adepților acestei școli, scopul de bază al intervenției statului trebuie să fie protecția consumatorului prin asigurarea unui mecanism concurențial eficient.

Această idee a fost aplicată în economia SUA, iar influența sa actuală poate fi urmărită în întreaga lume, în special în politica concurențială a Uniunii Europene. Reprezentanții acestei școli sunt G.Stigler şi Y.Brozen, iar mai târziu: Bork, Porter și Posner.

Datorită doctrinelor școlii de la Chicago, nu doar s-a demonstrat că monopolurile nu împiedică concurenței eficiente, ci, din contra, profiturile de monopol sunt atractive pentru potențialii concurenți, pe lângă acestea s-a atenuat și imaginea negativă pe care o aveau restricțiile verticale, demonstrându-se că ele pot majora eficiența economică și bunăstarea consumatorilor.

Deși au existat numeroase studii referitoare la concurență, școlile de gândire economică fie suplineau acest concept, fie se contraziceau pe marginea anumitor aspecte, realizând o bază fundamentală de cunoștințe referitoare la esența, funcțiile, mecanismele de acțiune și efectele concurenței asupra diferitor subiecți pe piață, totuși nu s-a ajuns la o definire unică a concurenței. Contradicțiile și existența definițiilor multiple sunt datorate abordării acestui fenomen, din diverse perspective, de-a lungul timpului.

Sintetizând diversele aspecte care au fost analizate, evidențiem următoarele elemente definitorii ale concurenței:

- *Mecanismul de reglare a echilibrului pe piață;*
- *Forma de manifestare a libertății de acțiune;*
- *Confruntarea/ rivalitatea/ lupta între concurenți pentru un anumit scop;*
- *Mecanismul de selecție și promotor al inovațiilor și progresului tehnologic;*
- *Mecanismul de eficientizare a alocării resurselor;*
- *Factorul de asigurare a bunăstării consumatorilor și a economiei per general etc.*

Drept rezultat al celor relatate anterior, concluzionăm că conceptul de concurență și esența concurenței ca fenomen economic a parcurs o cale lungă de dezvoltare, suferind numeroase metamorfoze, uneori chiar contradictorii, trecând de la modelul utopic de concurență pură și perfectă la modelul real, cel al concurenței imperfecte, de la negarea implicării statului până la susținerea implicării neapărate a regulatorilor, ca într-un final să ne regăsim la momentul actual când se optează pentru o cale de mijloc pentru reglementarea moderată a concurenței, totuși, lăsându-se loc și pentru procesele firești de echilibrare a pieței. Cu alte cuvinte, nu mai există acel absolut concurențial de la care s-a pornit această evoluție.

Deși au existat numeroase studii referitoare la concurență, iar școlile de gândire economică fie suplineau acest concept, fie se contraziceau pe marginea anumitor aspecte, realizând o bază fundamentală de cunoștințe referitoare la esența, funcțiile, mecanismele de

acțiune și efectele concurenței asupra diferitor subiecți pe piață, totuși nu s-a ajuns la un numitor comun privind definiția unică a concurenței.

Astfel, cu referire la abordarea concurenței, ajustată la realitatea economică actuală, autorul definește **concurența** *drept o manifestare a competiției sau a rivalității între cel puțin doi indivizi sau entități economice (grupuri de entități sau grupuri sociale) care se află în același mediu (pe aceeași piață) pentru un scop economico-financiar care nu poate fi obținut simultan de toți participanții. În acest context este posibilă doar divizarea acestuia, în același timp constituind un potențial promotor al eficienței de alocare, al inovațiilor și al progresului tehnologic, în condițiile unei competiții eficiente, loiale, fără implicarea comportamentelor anticoncurențiale.*

Dacă analizăm *efectele concurenței*, constatăm că aceasta poate avea atât efecte pozitive, stabilizatoare, care stimulează dezvoltarea economică, cât și efecte destabilizatoare, cauzate de acțiunile întreprinse de anumiți actori ai pieței (inclusive, entități economice), care se află în rivalitate pentru atingerea unui anumit scop. Astfel, între poziţia dominantă, pe care un agent economic o deţine pe o piaţă, şi practicile abuzive, manifestate în comportamentul acestuia, există o legătură de cauzalitate. Acțiunile și efectele anticoncurențiale trebuie să rezulte din exploatarea poziţiei dominante. Putem constata o legătură de cauzalitate atunci când piaţa în cauză se supune condițiilor stabilite de entitatea dominantă, fie condiții referitoare la schimbul de produse sau servicii sau stabilirea prețurilor (vezi figura 1).

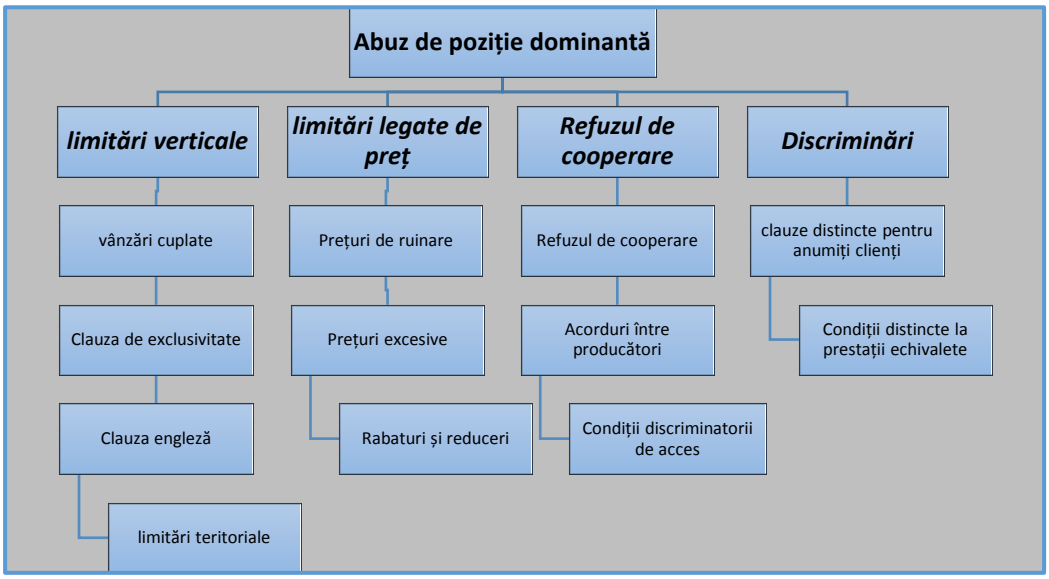

Fig. 1. Forme și tipuri de abuz de poziție dominantă
Sursa: Elaborată de autor

Cu referire la efectele pozitive ale concurenței, menționăm că numeroase studii empirice au demonstrat că țările cu un grad mai înalt de concurență pe piață înregistrează o creștere a

productivității, net superioară țărilor cu piețe caracterizate de un grad scăzut de concurență [9]. Unele studii încearcă să explice creșterea productivității și eficienței economice a agenților economici prin măsurarea intensității concurenței prezente în sectorul analizat, pe când alții se bazează pe efectele intervențiilor pro-competitive, cum ar fi: liberalizarea comerțului sau apariția concurenței într-un sector anterior reglementat de stat, un monopol (cum ar fi sectorul energetic).

Tabelul 1. Efectele economico-financiare ale concurenței

Efecte economice	Efecte financiare
Diversificare	Alocarea eficientă a resurselor
Inovare	Diminuarea costurilor de producție
Dezvoltare tehnologică	Diminuarea prețurilor
Optimizarea producției și creșterea productivității	Creșterea profiturilor pentru entitățile eficiente
Creșterea volumului de vânzări	Creșterea valorii acțiunilor
Creșterea bunăstării consumatorilor	Creșterea volumului de investiții

Sursa: Elaborat de autor

Efectele unei concurențe eficiente se pot manifesta și în alte sectoare decât cele în care are loc competiția. În special, gradul sporit de concurență în sectoarele în amonte ar putea contribui la îmbunătățirea situației în sectoarele în aval și a situației economice a statului per general.

Totodată, gradul de restabilire a mediului concurențial, distorsionat de un eventual abuz de poziție dominantă, depinde de complexitatea efectelor negative pe care acesta le-a provocat. Însă, există situații în care eliminarea unui sau a mai multor concurenți nu este rezultatul unui abuz, ci mai degrabă sunt date de eficiența economică a entității, de gradul de inovare și dezvoltare tehnologică a acesteia și alți factori care nu implică un abuz.

Prin urmare, concluzionăm că pentru determinarea unui abuz de poziție dominantă și evaluarea corectă a efectelor acestuia este necesară o analiză complexă care va lua în considerare toate circumstanțele pieței și va determina valoarea financiară și prejudiciile pe care le-au suportat entitățile economice implicate și consumatorii. Ulterior analizei minuțioase, va fi posibilă identificarea măsurilor necesare pentru restabilirea mediului concurențial.

În contextual celor relatate, subliniem faptul că politica concurenţială a Uniunii Europene a apărut la sfârşitul secolului al XIX-lea, ca reacţie la formarea marilor trust-uri, compuse din entităţi care îşi coordonau activitatea pe o anumită piaţă relevantă, sub aspectul volumului producţiei şi a preţurilor produselor şi serviciilor oferite pe piaţă. Primele reglementări în domeniul concurenţei au apărut în anul 1890 în Statele Unite ale Americii şi în Austria, în 1923 – în Germania şi în 1919 – în Marea Britanie. Începuturile politicii

concurențiale a Uniunii Europene le regăsim în primele tratate privind înființarea Comunităților Europene, anume Tratatul privind înființarea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului din 1951 (Tratatul de la Paris) şi Tratatul privind Comunitatea Economică Europeană din 1957 (Tratatul de la Roma).

Printre practicile declarate incompatibile cu mediul concurențial al Uniunii Europene, în contextul Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene se numără [169]:

a) impunerea, direct sau indirect, a prețurilor de vânzare sau de cumpărare sau a altor condiții de tranzacționare inechitabile;

b) limitează producția, comercializarea sau dezvoltarea tehnică în dezavantajul consumatorilor;

c) aplicarea în raporturile cu partenerii comerciali a unor condiții inegale la prestații echivalente, astfel creând acestora un dezavantaj concurențial;

d) condiționarea încheierii contractelor de acceptare de către parteneri a unor prestații suplimentare care, prin natura lor sau în conformitate cu uzanțele comerciale, nu au legătură cu obiectul acestor contracte.

Remarcăm că autorul, în cadrul cercetărilor din teză a efectuat o analiză detaliată a efectelor abuzului de poziție dominantă pe piața Uniunii Europene în baza celor mai răsunătoare cazuri examinate de Comisia Europeană, deoarece, având o experiență bogată în evaluarea cazurilor de abuz, la fel ca și Statele Unite ale Americii, pe exemplul acestor cazuri este oportună evaluarea efectelor abuzului de poziție dominantă pe piață UE. Astfel, putem concluziona că există numeroase cazuri de abuz de poziție dominantă, în care autoritățile de concurență au intervenit pentru a restabili mediul concurențial și pentru a proteja consumatorii. De menționat că pentru fiecare caz de abuz procesul de investigații și părțile implicate sunt diferite la fel ca și efectele și remediile propuse.

În continuarea cercetării, autorul a sintetizat şi generalizat activitatea Agenţiei Naţionale pentru Protecţia Concurenţei (actualmente - Consiliul Concurenţei) pe dimensiunea abuzului de poziţie dominantă pentru perioada anilor 2007-2016 (vezi tabelul 2.) În scopul evaluării efectelor abuzului de poziție dominantă pe piața Republicii Moldova, autorul a analizat cele mai semnificative cazuri de abuz care au avut loc pe piața Republicii Moldova, printre care: *Bariere la intrarea pe piață – Cazul „Cartea Verde”, Aplicarea condițiilor neechivalente la prestații echivalente – Cazul „Gările şi Staţiile Auto”, Cazul „RED Union Fenosa”, Cazul „Calea Ferată din Moldova”, „MGH Ground Handling” S.R.L. versus „Avia Invest” S.R.L. etc.*

Tabelul 2. Numărul de cazuri privind constatarea abuzului de poziţie dominantă, 2007-2016

Abuzul de poziţie dominantă	Anii										Total
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	27
	0	4	5	0	7	3	0	0	7	1	

Sursa: Elaborat de autor în baza literaturii analizate

Ca rezultat al analizei efectuate, putem concluziona că situaţiile de abuz de poziţie dominantă nu sunt caracteristice doar pentru economiile în curs de dezvoltare sau cele în tranziţie în care mai există monopoluri ce se bucură de susţinerea statului, ci foarte des sunt întâlnite şi în economiile dezvoltate cu pieţe cu un grad scăzut de concentrare, şi chiar fiind caracterizate de încălcări mult mai grave şi pierderi financiare considerabile la nivel micro şi macroeconomic.

Printre practicile anticoncurenţiale, aplicate de entităţile cu poziţie dominantă pe piaţa Uniunii Europene, se numără refuzul de furnizare, cuplarea produselor, preţurile excesive şi cele de ruinare, rabaturile condiţionate de diverse obligaţii din partea entităţii dominante, înţelegerile anticoncurenţiale, limitarea producţiei şi altele. În urma examinării comparative a cazurilor de abuz din experienţa Uniunii Europene şi a Republicii Moldova şi efectele (daunele) financiare pe care acestea le generează, autorul a constatat *următoarele:*

- Cu cât mai mare este cota de piaţă a entităţii dominante cu atât mai uşor aceasta poate influenţa condiţiile pieţei în favoarea sa, exploatând nu doar clienţii săi, ci şi consumatorii finali;
- Cu cât mai mare este cota de piaţă a entităţii dominante care face abuz de poziţia sa cu atât mai grave vor fi efectele abuzului asupra mediului concurenţial, şi mai lungă va fi perioada de restabilire a mediului concurenţial. Însă, în asemenea cazuri, trebuie aplicate măsuri suplimentare pentru readucerea concurenţilor pe piaţă (în cazul eliminării acestora);
- Gradul înalt de concentrare a pieţei nu exclude neapărat posibilitatea existenţei acordurilor între concurenţi, care ar putea favoriza un eventual abuz de poziţie dominantă;
- Amenzile şi măsurile de contracarare nu asigură, neapărat, restabilirea mediului concurenţial eficient, cel puţin pe termen scurt şi mediu;
- Unele entităţi cu poziţie dominantă, deseori, aplică conştient practicile abuzive, asumându-şi riscul de a achita o amendă impunătoare, din simplul considerent că beneficiile pe care aceasta le va obţine în detrimentul celorlalţi concurenţi şi a consumatorilor este mult mai mare decât amenda aplicată;
- Cel mai des practicile abuzive fac parte dintr-o strategie de cucerire a pieţei bine pusă la punct, şi, nicidecum, nu sunt involuntare sau întâmplătoare, deoarece tacticile aplicate,

foarte frecvent, implică costuri sau cheltuieli considerabile pentru entitatea cu comportament abuziv și, prin urmare, ea trebuie să aibă încrederea în recuperarea ulterioară a acestora;

- Deseori entitățile cu poziție dominantă preferă calea cea mai scurtă pentru a-și atinge obiectivele financiare, în special aplicarea practicilor abuzive în detrimentul unei competiții pe bază de merit. Aici putem menționa cazul Intel cu aplicarea rabaturilor retroactive, analizat în acest capitol.

Autorul concluzionează că, deseori, din dorinţa de a consolida o poziţie dominantă pe piaţă, de a atrage mai mulţi clienţi şi de a obţine un profit cât mai mare, entitățile recurg la o serie de acţiuni şi practici anticoncurenţiale care au un efect negativ asupra concurenţei, nu doar pe pieţele relevante, ci și pe cele secundare. Prin urmare, aceste efecte sunt resimţite nu doar de concurenţii direcți ai entității dominante, ci şi de cei de pe pieţele conexe, de clienţi, consumatori şi de economie per ansamblu. Adițional, recuperarea pierderilor și restabilirea mediului concurențial eficient este un proces de lungă durată care implică intervenția statului în vederea monitorizării evoluției pieței afectate și stimulării intrării noilor concurenți pe piață sau facilitarea recuperării celor afectați de comportamentele abuzive.

Luând în considerare complexitatea determinării efectelor economico-financiare ale abuzurilor de poziție dominantă și restabilirea ulterioară a mediului concurențial eficient, totuși, trebuie să accentuăm faptul că ar fi mai eficientă prevenirea sau limitarea timpurie a cazurilor de abuz prin menținerea unui mediu competitiv pe piață și prin dezvoltarea unor entități economice competitive, capabile să facă față presiunilor din partea concurenților.

Intervenția statului în reglementarea comportamentelor anticoncurențiale, în special a abuzului de dominanță este necesară, însă ar fi inechitabil dacă s-ar încerca prevenirea restrângerilor concurenţiale prin limitarea libertăţii entităților cu poziţie dominantă de a concura eficient pe piaţă. Deci, constatăm că nu este benefic ca statul să intervină în capacitatea entităților dominante de a concura eficient atât timp, cât efectele comportamentului nu sunt în detrimentul consumatorilor.

Datorită efectelor negative pe care le poate avea abuzul de poziție dominantă asupra echilibrului pieței, asupra entităților economice și a consumatorului, acesta necesită o deosebită atenție din partea autorităților de resort, mai ales dacă ne referim la țările în curs de dezvoltare. În contextul tendinței mondiale de liberalizare a comerțului, serviciile și produsele de primă necesitate, în aceste țări, pot fi subiectul practicilor anticoncurențiale, care ar bloca piața sau ar contribui la majorarea prețurilor și diminuarea cantităților oferite și a calității. Acest fapt ar reduce dinamica și eficiența pieţelor și a participanților pe piață. În acest context, intervenția împotriva cazurilor de abuz de dominanță pot încuraja efectele pozitive ale

concurenței asupra dezvoltării economice prin facilitarea accesului la produse și servicii și prin promovarea unei funcționalități eficiente a pieței, în special, prin încurajarea dezvoltării entităților economice. În continuare, vom descrie componentele metodologiei de determinare a efectelor anticoncurențiale.

În cazul practicilor abuzive, majoritatea daunelor este suportată de concurenții entității dominante, care, eventual, face abuz de dominanța sa, spre exemplu, în cazul *schemei de rabaturi retroactive* sau în cazul *prețurilor de ruinare* care au un impact direct asupra veniturilor concurenților. Ulterior diminuarea profiturilor entităților vizate ar putea afecta și veniturile furnizorilor care-și vor diminua cantitatea vândută, riscând și ei la rândul lor să înregistreze pierderi. În baza celor relatate, autorul a elaborat cadrul economic de calculare a efectelor comportamentelor abuzive asupra profiturilor (vezi figura 2):

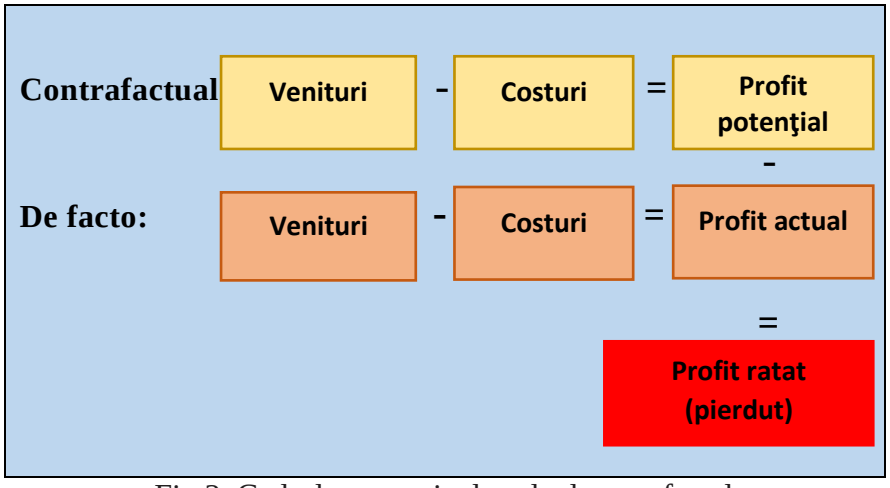

Fig.2. Cadrul economic de calculare a efectelor comportamentelor abuzive asupra profiturilor

Sursa: Elaborată de autor în baza literaturii studiate

Totodată, evidențiem un șir de variabile care pot contribui la estimarea efectelor financiare negative resimțite de întreprinderi din cauza comportamentelor abuzive, în special cele de excludere. Cele mai relevante variabile sunt prezentate în tabelul 3.

Tabelul 3. Variabilele utilizate la estimarea efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă

Variabila afectată	**Alte variabile importante când reclamantul este un concurent**	**Resurse existente**
Diminuarea profiturilor	Volumele actuale și potențiale vândute de concurent	Rapoartele financiare trimestriale
	Prețurile actuale și contrafactuale impuse de concurent	Rapoartele financiare trimestriale
	Costurile evitate la reducerea volumului produs	Rapoartele financiare trimestriale

Sursa: Elaborat de autor

În rezultatul cercetărilor efectuate pe marginea acestui subiect, pentru determinarea efectelor acțiunilor anticoncurențiale în situațiile de dominanță, ne-am propus analiza efectelor unui abuz de poziție dominantă pe o piață oligopolistă, simulând o situație ipotetică de creare a unui cartel între operatorii de pe piața serviciilor TV contra plată, având ca bază datele statistice din 2017.

Deci, analizând cotele de piață ale principalilor furnizori de servicii TV contra plată, în funcție de venituri, constatăm că: cotele de piață deținute de S. A. „Moldtelecom" și „TV BOX" S.R.L. au crescut, față de anul 2016, cu 2,4 p. p și, respectiv, cu 1,9 p. p. și au constituit, la finalul anului 2017, 32,9% și, respectiv, 13,1%. În același timp, cota de piață deținută de „Sun Communications" S.R.L. a scăzut cu 3,1 p. p. și a alcătuit 23,5%, iar cota cumulativă a celorlalți 72 de furnizori de servicii TV contra plată s-a micșorat cu 1,2 p. p. și a însumat 30,5%. (Figura 3).

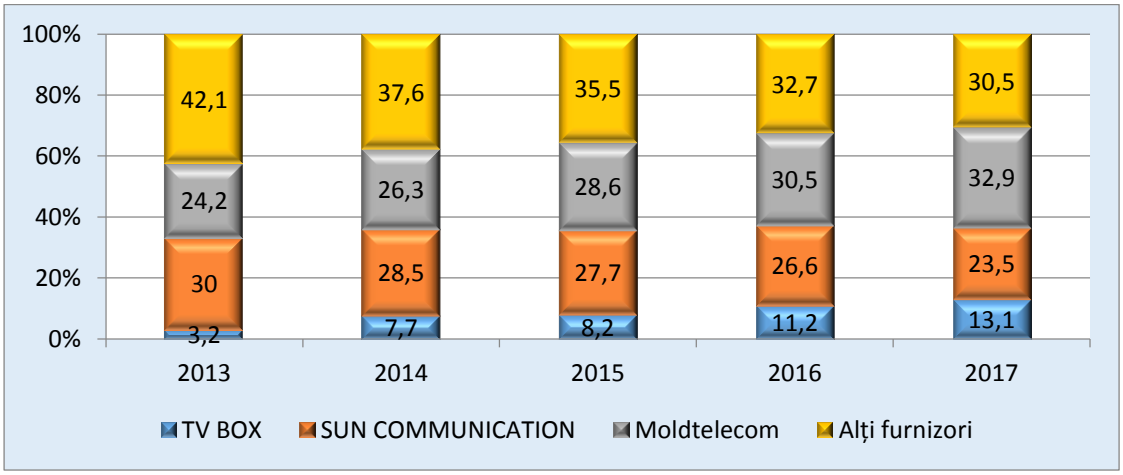

Fig. 3. Evoluția cotelor de piață deținute de principalii furnizori de servicii TV contra plată, în funcție de venituri, anii 2013-2017
Sursa: Raport ANRCETI

În rezultatul analizei statisticilor înregistrate în ultimii ani pe piața serviciilor TV contra plată, constatăm că această piață este de tip oligopol, în dezvoltare, cu rezerve evidente de extindere, unde predomină trei companii: S.A. „Moldtelecom", „SUN COMUNICATONS" și „TV BOX" S.R.L. Acest fapt este confirmat și de evoluția indicelui concentrării pieței HHI (Herfindahl-Hirschmann Index) care se determină după formula:

$$HHI = \sum_{i=1}^{n} S_i^2 \qquad (1.)$$

unde:

S_i – cota parte a companiei *i* în total piața serviciilor TV contra plată,

n – numărul de prestatori servicii.

În anul 2016, indicele de concentrare a pieței a fost de 2584,82, pe când în anul 2017 acesta a crescut până la 3079,66. Evoluția datelor din acest sector, în anul 2017, indică o

dezvoltare substanțială a unui segment al pieţei serviciilor TV contra plată, în funcţie de tehnologia de recepţie a semnalului TV (IPTV), promovată de către „TV BOX" S.R.L.

Datele statistice indică că TV BOX a practicat o strategie de extindere pe piață bazată pe un preț de penetrare, oferind pachetele de prestare a serviciilor TV de tip digital, IPTV, la prețuri mai mici decât ceilalți concurenți.

Această strategie le-a permis, într-un timp foarte scurt, majorarea cotei de piață prin creșterea numărului de abonați care a condiționat o majorare a veniturilor din vânzări, dar, în același timp, diminuând venitul mediu lunar per abonat (ARPU), ce ar indica și o diminuare a profitului.

Este important de menționat faptul că, începând cu anul 2014, „TV BOX" a prestat servicii de provider în baza unui contract de mandat cu Societatea Comercială „StarNet Soluţii" S.R.L., astfel având aceleași condiții de extindere precum și ceilalți doi concurenți majori.

În continuare, prin intermediul aplicării modelului Bertrand, model clasic de oligopol, bazat pe preț, unde fiecare participant (concurent) acceptă prețul concurentului, și independent de ceilalți concurenți decide asupra nivelului său de prețuri, analizăm cazul, când două companii prestatoare de servicii TV cu plată interacționează pe piață prin prisma prețurilor stabilite la serviciile prestate (duopol). Rezultatele modelării permit concluzionarea că în cazul duopolului sunt suficiente 4 perioade de răzbunare pentru a atinge *efectul răzbunării continue.*

În cazul în care cartelul este format din mai mult de 2 companii, acesta se va menține automat în condiția normalizării profitului sumar al cartelului cu conform inecuației:

$$1 + 0 + 0 + \frac{\delta^{k+1}}{N} + \cdots \leq \frac{1}{N} + \frac{\delta}{N} + \frac{\delta^2}{N} + \cdots \qquad (2.)$$

unde:

N – numărul de participanți la înțelegerea de cartel;

k – numărul de perioade de răzbunare.

Rezolvarea inecuației rezultă cu:

$$N - N * \delta + \delta^{K+1} \leq 1 \qquad (3.)$$

Deci, chiar dacă companiile prestatoare de servicii TV cu plată își vor forma prețurile pornind de la costurile marginale de producție cu scopul acaparării unei cote de piață cât mai mari, acestea nu vor fi în stare să facă jocul prețurilor cu concurenții un timp îndelungat din cauza paradoxului lui Bertran. Unica soluție viabilă în această situație este cooperarea tacită sau conform unei înțelegeri prealabile care ar asigura un profit satisfăcător pentru toți participanții la coaliție. Avantajele financiare în cazul cooperării sunt net superioare celor obținute prin jocul prețurilor.

Astfel, în concluzie, constatăm că prin analiza realizată, autorul a stabilit faptul că cartele de interes sunt cu atât mai stabile cu cât numărul participanților la înțelegere este mai mic, iar perioada de răzbunare a încălcării înțelegerii este mai lungă. Această concluzie reiese din jocul prețurilor declanșat de către „TV BOX" S.R.L., care, oferind o tehnologie de captare a semnalului mai avansată la un preț mai mic decât a concurenților, a reușit să-și crească cota de piață din contul noilor abonați, precum și a clienților concurenților care au migrat spre ei. Concurenții nu vor ierta tacit această mișcare și în viitorul apropiat ar putea fi sesizate efectele unui front comun de luptă (cooperare/cartel) împotriva strategiei promovate de deținătorul celui mai mic preț de piață.

Cu referire la coalițiile de cartel, acestea mereu tind să se formeze cu scopul de consolidare a puterii pe o piață fie orientate spre excluderea unor concurenți inconvenienți și divizarea cotei lor de piață, prin aplicarea prețurilor de ruinare sau pe exploatarea consumatorilor prin aplicarea prețurilor de monopol. Astfel, putem defini ***cartelurile*** *drept o expresie actuală a poziției dominante colective, care, indiferent de numărul participanților sau puterea de piață a fiecărui din ei, au aceleași efecte financiare asupra concurenților dinafara cartelului, precum și asupra consumatorilor*.

Dat fiind faptul că au fost clarificate etapele de evaluarea a efectelor abuzului de poziție dominantă, metodele existente și au fost determinați toți actorii pieței care au suportat consecințele comportamentului abuziv, ne propunem să dezvoltăm un model de stimulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice.

Înainte de toate menționăm că este necesară definirea dimensiunii temporale în care efectele abuzului se manifestă și identificarea etapelor de propagare ale acestora. Cadrul conceptual pentru cuantificarea efectelor abuzului de dominanță implică elementele prezentate în figura 4.

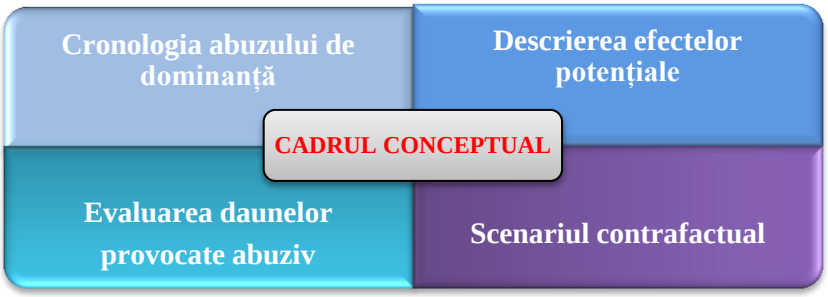

Fig. 4. Elementele cadrului conceptual al modelului de simulare
Sursa: Elaborată de autor

După delimitarea cadrului conceptual putem aplica, nemijlocit, cuantificarea propriu-zisă a efectelor suportate de entitățile economice în urma abuzului de poziție dominantă. Inițial, este

necesară calcularea estimativă a profiturilor concurenților în scenariul de excludere a acestora de pe piață, una dintre cele mai grave efecte, care implică pierderile irecuperabile și diminuarea profiturilor sau pierderea profiturilor.

În acest caz, profiturile concurentului în cadrul scenariului de excludere (P) se adaugă celor obținute în faza de exploatare (E), faza de recuperare (R) și faza de creștere (M) și sunt calculate prin următoarea expresie:

$$\prod P = \sum_{t=0}^{T-N-L} \delta^t \left(\Pi_t^E - S_t^E\right) + \sum_{t=T-N-L+1}^{T-N} \delta^t(-S_t^R) + \sum_{t=T-N+1}^{T} \delta^t(\Pi_t^M - S_t^M) \quad (4.)$$

unde:

Π_t^i , i = E,R,M sunt indicatorii profitului pe perioadele (t) înregistrate de concurenți sau orice pierdere sau cost irecuperabil înregistrat în cele 3 faze ale propagării efectelor abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice.

Efectele negative asupra concurentului mai pot fi calculate și ca:

$$DCONC=\Pi^C - \Pi^A \quad (5.)$$

unde:

DCONC este definit într-un mod în care concurentul câștigă același profit net scontat ca și în scenariul contrafactual, odată ce pierderile au fost recuperate în intervalul temporal menționat anterior.

În mod asemănător pot fi calculate daunele suportate de clienții entității ce abuzează (alte entități economice):

$$DCL = \Lambda^C - \Lambda^F \quad (6.)$$

Daunele DCONC (DCL) includ pierderea profitului (surplusul) înainte de revendicarea pierderilor, precum și pierderea unor profituri (surplusuri) viitoare. Aceasta include pierderile reale și costurile de oportunitate.

Formula generală DCONC conduce la diferite expresii pentru cazurile de împiedicare a intrării pe piață și cazurile de excludere forțată.

În cele din urmă, daunele DCONC și DCL sunt exprimate ca valoare prezentă la începutul practicii de excludere în punctul *t = 0*. Calculul exact al daunelor, date fiind expresiile DCONC și DCL, depind de momentul luării deciziei de a acționa în vederea afectării concurenților și necesită capitalizarea/scontarea expresiilor. Din punct de vedere economic, rata de actualizare δ trebuie să fie dictată de costul capitalului reclamantului. Cel mai des, însă, autoritățile de resort aplică o rată a dobânzii predeterminată, simplă (foarte rar una complexă), fapt ce subestimează efectele aduse de comportamentul abuziv. Totodată, menționăm că în urma unei simulări dezvoltate pe baza unei situații ipotetice, în care ar fi posibilă crearea unui cartel între operatorii ce prestează

servicii de TV cu plată, există riscul de creare a unei poziții dominante, care ar avea tentația de a elimina de pe piață principalul concurent, care aplică o strategie de prețuri scăzute pentru majorarea cotei de piață.

Cu referire la coaliţiile de cartel, constatăm că acestea tind să se formeze în scopul de consolidare a puterii pe o piață fie orientate spre excluderea unor concurenți inconvenienți și divizarea cotei lor de piață prin aplicarea prețurilor de ruinare, pe exploatare a consumatorilor, şi prin aplicarea prețurilor de monopol. Astfel, cartelurile sunt o expresie actuală a poziției dominante colective, care indiferent de numărul participanților sau puterea de piață a fiecărui din ei, au aceleași efecte financiare asupra concurenților dinafara cartelului, precum și asupra consumatorilor ca şi exercitarea unui abuz de poziție dominantă unică.

În continuare, vom evidenţia despre instrumentul ce poate fi utilizat de entitățile care deţin poziţie dominantă pentru a evita sancționarea – *angajamentele*.

În acest sens, menţionăm faptul că legislația națională a fost ajustată la cadrul comunitar din domeniul concurenței. În aşa mod, odată cu adoptarea *Legii concurenţei*, au fost implementate cele mai bune practici internaţionale, printre care se enumeră şi angajamentele – instrument nou atât pentru Consiliul Concurenței, cât și pentru mediul de afaceri din Republica Moldova.

Angajamentele pot fi aplicate la investigarea practicilor anticoncurențiale (inclusiv la investigarea abuzului de poziţie dominantă). În partea cu privire la practicile anticoncurențiale, angajamentele reprezintă măsuri, acțiuni de natură să înlăture situația care a determinat Consiliul Concurenței să declanșeze investigația. Pentru investigaţiile cu privire la un posibil abuz de poziție dominantă, drept exemplu ar fi angajamentele de a încheia contracte care să conţină prevederi care să stimuleze competiția, cesionarea cu titlu neexclusiv a unor categorii de drepturi, reluarea prestării unui serviciu, asigurarea accesului nediscriminatoriu la infrastructură etc.

Scopul finalizării unei investigaţii prin acceptarea unor angajamente este restabilirea rapidă a mediului concurenţial. Formularea angajamentelor este o iniţiativă a entităților față de care s-a îndreptat investigația. Astfel, Consiliul Concurenței va accepta angajamentele doar în situaţia în care inițiativa vine din partea entității supuse investigației, acestea fiind o măsură mai eficientă decât continuarea investigaţiei și litigiile în instanța de judecată.

Entitățile pot contacta Consiliul Concurenței pe durata procedurii de investigaţie până la adoptarea deciziei de către Plenul Consiliului Concurenţei asupra cazului. Intenţia de înaintare a angajamentelor se depune conform Formularului de cerere privind intenţia de a

iniţia discuţii de acceptare a angajamentelor, care, la fel, este disponibil pe pagina web a Consiliului Concurenței.

La fel de esenţial este de relatat că procedura de acceptare și examinare a angajamentelor suspendă toate procedurile ce se impun ca urmare a inițierii investigației. Prin decizia privind acceptarea angajamentelor Consiliul Concurenței nu se pronunță dacă a avut loc sau nu încălcarea legislației concurențiale și, prin urmare, nu se aplică amendă. De asemenea, este de notat că Consiliul Concurenței nu va folosi propunerea de angajamente pentru probarea unei decizii ulterioare de constatare a practicii anticoncurențiale.

Un alt aspect care trebuie remarcat în viziunea autorului este impactul și importanța acestui instrument. Astfel, în cazul în care entitățile vor pune în practică acest instrument, aplicarea la angajamente şi acceptarea acestora va conduce la restabilirea rapidă a mediului concurențial.

Deci, concluzionăm că este important de evidențiat faptul că nu se acceptă angajamente în cazul faptelor de gravitate mare, precum tipurile de abuz de poziție dominantă, care au consecințe deosebit de grave, producând efecte pe zone extinse, atunci când importanța pedepsei și a descurajării prevalează.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Realizarea cercetărilor teoretico-metodologice şi aplicative în teza de doctor, cu referire la efectele economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice permite formularea următoarelor **concluzii**:

Concurenţa este considerată un factor primordial, care contribuie la eficientizarea proceselor economice prin „constrângerea” entităților economice să devină eficiente și să satisfacă nevoile consumatorilor, oferind raportul optim de calitate și preț prin alocarea eficientă a resurselor, asigurând bunăstarea consumatorilor şi echilibrul pe piață și contribuind la dezvoltarea economică prin stimularea inovațiilor și a progresului tehnologic [4, p.97].

Ca rezultat al celor expuse putem concluziona că prin concurență este asigurată performanța economico-financiară a entităților economice, care generează rezultate pozitive, precum: diminuarea costurilor, reducerea prețurilor, majorarea profitului și a rentabilității, creșterea calității, creșterea productivității și a competitivității, precum ș eficientizarea fluxurilor financiare ale entităților vizate.

În acest context, remarcăm că există și numeroase bariere artificiale din partea actorilor pe piață, utilizate pentru limitarea acțiunilor concurenților, constrângerea acestora sau chiar eliminarea lor de pe piață, care ar putea cauza probleme financiare serioase cum ar

fi: majorarea costurilor, pierderea profiturilor, diminuarea rentabilității, diminuarea capacității de plată și chiar falimentarea entității economice [5, p.146]. Astfel că refuzul furnizării anumitor servicii, facilități esențiale pentru creșterea concurenților, vânzarea cuplată a anumitor produse, abuzul de poziție dominantă, bariere instituite pe piață de către entitățile economice existente pentru obstacularea intrării pe piață a concurenților noi, ar putea deteriora considerabil nu doar bunăstarea consumatorilor, ci chiar, pe termen lung, ar putea împiedica funcționarea optimă a mecanismului concurenței, cauzând numeroase probleme de ordin economic și financiar [4, p. 98].

Având în vedere amplitudinea efectelor negative care ar putea fi provocate de comportamentele anticoncurențiale, în special comportamentul abuziv al unei entități economice care deține o poziție dominată pe piață, autoritățile de resort se orientează, preponderent, spre prevenirea cazurilor de abuz, deoarece restabilirea mediului concurențial eficient este mult mai dificilă decât prevenirea deteriorării acestuia [4, p.99]. Autoritățile se confruntă cu probleme majore ce ating poziţia dominantă a unor firme, mai mult ca atât cuantificarea daunelor provocate de comportamentele abuzive implică analize și proceduri complexe care necesită luarea în calcul a tuturor circumstanțelor pieței și, desigur, solicită timp.

Luând în considerare impactul negativ pe care îl externalizează abuzul de poziție dominantă nu doar asupra entităților economice, ci și asupra echilibrului economic per general, există o necesitate imperativă de intervenție a autorităților de resort pentru prevenirea, stoparea și contracararea cazurilor de abuz, cât și determinarea efectelor acestora pentru stabilirea măsurilor relevante restabilirii mediului concurențial eficient și recuperării pierderilor financiare suportate de entitățile care au fost ținta abuzului.

Atingerea obiectivelor politicii de concurenţă, care constau în menţinerea şi dezvoltarea pieţelor concurenţiale şi maximizarea bunăstării consumatorilor, nu pot fi atinse fără reglementarea acţiunilor unilaterale ale entităților cu putere de piaţă semnificativă, care pot influenţa echilibru pieţei prin acţiunile orientate spre menţinerea sau consolidarea poziției lor pe piaţă. Însă, trebuie de avut în vedere faptul că reglementarea abuzului de poziţie dominantă nu trebuie să intervină în capacitatea entităților dominante de a concura agresiv pe piaţă, atât timp cât efectele comportamentului lor de afaceri sunt benefice consumatorilor.

Referitor la analiza efectelor financiare ale practicilor anticoncurențiale de excludere și de exploatare, putem menționa că nu există foarte multe lucrări științifice care abordează pe larg acest subiect, în special ce țin de cuantificarea efectelor economico-financiare externalizate de abuzul de dominanță. Această tendință poate fi explicată de complexitatea

măsurării efectelor comportamentelor abuzive, deoarece implică analiza tuturor indicatorilor de eficiență și a efectelor suportate de toți actorii pieței. Interesul față de efectele practicilor anticoncurențiale, în special, ale abuzului de poziție dominantă asupra actorilor pieței (asupra concurenților, consumatorilor intermediari și finali) și asupra dezvoltării economice per general a crescut odată cu creșterea concentrării în anumite industrii și în contextul căruia entitățile economice implicate demonstrau un comportament ce afecta dezvoltarea altor sectoare [7, p.126].

În urma practicilor abuzive de exploatare, părțile afectate rezultă a fi cumpărătorii direcți și indirecți la fel ca și furnizorii direcți și indirecți, dar și producătorii de produse complementare și cumpărătorii produselor substituente (concurenții), evident, că sunt afectați și consumatorii finali actuali și cei potențiali, cât și entitățile economice de pe piețele conexe. După cum a fost relatat anterior, în condițiile discriminării de preț, diferite categorii de consumatori pot fi afectați în mod și în măsură diferită [6, p. 265].

Beneficiile entității economice care abuzează de dominanță sunt exprimate în majorarea cotei de piață datorită reorientării consumatorilor concurenților, majorarea veniturilor – datorită creșterii volumului de vânzări, majorarea profiturilor, care, în mare parte, se datorează reducerii costurilor fixe de producție și posibilitatea de a impune supraprețuri [6, p. 266].

Toate beneficiile menționate, deseori, sunt în detrimentul consumatorilor și a concurenților, o mare parte din câștigurile entității dominate fiind înscrise pe seama pierderilor înregistrate de concurenți și supraprețurile aplicate consumatorilor. Este important de menționat faptul că, deseori, rezultatele pozitive înregistrate de entitate, în urma abuzului, nu se datorează doar efectelor comportamentului abuziv, ci și eficienței economice a entității, gradului de inovare și dezvoltare tehnologică a acesteia, gradului de dezvoltare și deschidere a pieței și, desigur, eficienței reduse a concurenților [4, p.101].

Prin urmare, este foarte important de racordat efectele comportamentului abuziv la un cadru de analiză complex, care ia în considerare toți factorii care pot afecta performanța economică a actorilor pieței și pot amplifica sau diminua efectele economico-financiare ale comportamentului abuziv. Altfel, în cazul în care la cuantificarea efectelor abuzului de poziție dominantă nu s-au analizat minuțios circumstanțele pieței și factorii de influență, există riscul să se ajungă la rezultate eronate, care pot duce la destabilizarea echilibrului pe piață și diminuarea beneficiilor consumatorilor prin limitarea acțiunilor entității cu presupus comportament abuziv [4, p.101].

Abuzul de poziție dominantă este o nișă extrem de dificilă a concurenței, iar cuantificarea efectelor acesteia este complicată și necesită timp, deoarece același tip de

comportament poate fi în cazuri diferite benefic și dăunător pentru progresul economic, în dependență de circumstanțe. Dat fiind specificul acestui domeniu, fiecărui caz i se acordă o atenție specială, fiind analizate minuțios toate circumstanțele, actorii implicați, efectele externalizate la toate nivelele economice și se aplică metode diverse de cuantificare.

Soluționarea problemei științifice importante abordate în teză, care constă în determinarea și cuantificarea efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice din Republica Moldova în scopul identificării căilor de minimizare a acestor efecte și sporirii pieții concurențiale în țară, a condus la formularea următoarelor **recomandări**:

A. Pentru minimizarea efectelor negative se recomandă dezvoltarea măsurilor timpurii de intervenție atât din partea entităților economice (ca măsuri de reacție), cât și a statului, cum ar fi:

1. Sporirea nivelului de conștientizare a entităților economice și a consumatorilor asupra problemelor și efectelor negative ale abuzului de poziție dominantă nu doar asupra entităților economice implicate, ci și asupra bunăstării consumatorilor și a dezvoltării economice per general.

2. Intensificarea măsurilor de informare a populației și a entităților economice privind delimitarea elementelor definitorii care indică existența unui abuz și despre metodele de sesizare a cazurilor de abuz.

3. Utilizarea infograficelor sau a altor metode interactive (pe pagina web sau în alte surse de informare), pentru explicarea conceptelor aferente acestui subiect, precum și a efectelor negative pe care le au comportamentele anticoncurențiale. Metodele interactive de prezentare a informațiilor se caracterizează printr-un impact cognitiv major și o perioadă mai lungă de reținere a mesajului (de memorare).

4. Stimularea unei atitudini proactive de notificare a cazurilor de abuz din partea entităților economice.

5. Introducerea cursurilor universitare referitoare la subiectul dat, destinate informării, precum și educării unui spirit antreprenorial care să promoveze un mediu concurențial „sănătos”, dar și pentru pregătirea specialiștilor în domeniul respectiv.

B. Pentru a spori posibilitățile de autosesizare ale autorităților competente este recomandată cooperarea mai strânsă între acestea și instituțiile de raportare financiară, sau care ar putea oferi informații relevante în vederea determinării timpurii a potențialelor situații de abuz. Printre masurile posibile putem menționa:

1. Introducerea obligativității prezentării informațiilor relevante la cererea Consiliului Concurenței;

2. Dezvoltarea unui soft comun/baze de date comune cu Serviciul Fiscal de Stat și Serviciul Vamal de Stat, care va permite facilitarea extragerii datelor necesare pentru examinarea

cazurilor de abuz, precum și estimarea efectelor financiare ale acestora.

3. Monitorizarea periodică a comportamentului entităților pe o piață relevantă cu un grad de concentrare ridicat, recomandabil prin metode indirecte pentru evitarea falsurilor sau trucarea datelor și mascarea comportamentelor abuzive.

C. Crearea unui sistem strict de amenzi și penalități în caz de nesupunere deciziilor Consiliului Concurenței (CC) sau împiedicarea controalelor din partea colaboratorilor CC.

D. Pentru calcularea valorii amenzii este recomandabil de considerat ca bază de calcul nu doar cifra de afacere a abuzului din anul precedent, deoarece pentru determinarea valorii corecte, care ar avea un efect de educare, este necesară și considerarea valorii daunelor provocate. După cum noi am menționat și în lucrare, deseori valoarea amenzii nu este suficient de mare, raportată la beneficiile ulterioare pe care le primește entitatea abuzivă, fapt ce determină continuarea comportamentului abuziv.

E. Pentru determinarea mai exactă a efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice de pe piața relevantă se recomandă aplicarea metodelor de calcul care vor lua în considerare toți factorii implicați de facto și care pot fi implicați ulterior şi determinarea intervalului de timp în care a avut loc abuzul și efectele acestuia și, evident, toți actorii pieței care au fost implicați și care au simțit efectele abuzului.

F. În scopul asigurări cuantificării corecte se recomandă asigurarea unui grad înalt de transparență în rapoartele financiare ale entităților economice, precum și promovarea campaniilor de informare a entităților economice cu referire la efectele abuzului de poziție dominantă pentru stimularea cooperării celor din urmă.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI:

1. Oglindă L., **Ţîbuleac A** *Теоретико-методологические подходы к конкуренции и злоупотреблению доминирующим положением.* Capitolul 7 în monografia colectivă „Повышение качества товаров и услуг в условиях глобализации экономики". Iaşi: Editura PIM, 2017, 18,4 c.a. ISSN 978-606-13-3611-1.
2. **Ţiganu A.,** *Finanţarea prin granturi: modalitate eficientă de promovare a cercetărilor ştiinţifice şi integrare a inovaţiilor autohtone în circuitele ştiinţifice internaţionale.* În: Revista „Studii economice", ULIM, nr. 1-2, 2015, pag. 191-199, ISSN 1857-226X, categoria C.
3. **Ţiganu A.,** *Promoting innovation in SME.* În: Научно-производственный журнал «Наука», Казахстан, 2016, nr. 1, pag 375 – 378, ISSN 1684 - 9310. Impact-factor 0,007.
4. Ganea V., **Ţîbuleac A.,** *Abuzul de poziţie dominantă asupra entităţilor economice: impact financiar.* În: Revista ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae", nr. 2 (102), pag 97-101, Chişinău, 2017, ISSN 2345-1033, categoria B.
5. **Ţîbuleac A.,** *Experienţa europeană în evaluarea abuzului de poziţie dominantă.* În: Materialele conferinţei ştiinţifico-practice „Creşterea economică în condiţiile globalizării: modele de dezvoltare durabilă", ediţia 12, vol. II, INCE, Chişinău, 2017(12-13 octombrie), pag. 142 -147.
6. **Ţîbuleac A.,** *Determinarea abuzului de poziţie dominată şi efectele acestuia asupra entităţilor economice.* În: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale „Fostering international cooperation for strenghtening knowledge triangle in Moldova", ASEM, Chişinău 2017 (23-27 martie), pag.260 - 266.
7. **Ţîbuleac A.,** *Abordări teoretice cu referire la efectele abuzului de poziţie dominantă asupra concurenţei, entităţilor şi consumatorilor.* În: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale „Торговля, товароведение и сервис: состояние, проблемы и развития в условиях глобализации экономики", ASEM, Казанский Кооперативный Институт Российского Университета Кооперации, Kazani - Chişinău 2017 (7 aprilie), pag 126-130.
8. Oglindă L., **Ţîbuleac A.** *Experienţa Republicii Moldova în domeniul evaluării concentrărilor economice şi abuzului de poziţie dominantă.* În: Materialele *Conferinţei Ştiinţifice Internaţională „Dezvoltarea socio-economică durabilă a euroregiunilor şi a zonelor transfrontaliere"* Institutul de Cercetări Economice și Sociale Gheorghe Zane, Volum XXX, Iași, 2017, pag. 376 - 386.
9. **Ţîganu A.,** *Inovarea în ÎMM-uri şi necesitatea promovării unei politici de susţinere a acesteia*. În: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale „ Rolul ştiinţei şi educaţiei în implementarea acordului de asociere la Uniunea Europeană", 05 februarie 2015, ASEM, Chişinău, pag. 182-189.
10. Ganea V., Oglindă L., **Ţiganu A.** *Determination of company financing efficiency based on evaluation indices of innovation performance*. În: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale „International scientific conference Europe 2020. Premises, projects, programs". 14-15 mai 2015, Bacău, România. pag. 216-224.
11. **Ţîganu A.,** *Constringeri financiare ale activităţii de cercetare si dezvoltare in întreprinderi.* În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale: "Potenţialul de finanţare al pieţei financiare nebancare şi perspectivele dezvoltării acesteia" ASEM, Chişinău 2015 (27-28 noiembrie), pag.185-189.

ADNOTARE

ȚÎBULEAC Ana, „*Efectele economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice*”. Teză de doctor în ştiinţe economice, specialitatea *522.01. Finanțe,* Chișinău, 2018.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 184 titluri, figuri, tabele şi anexe. Cercetările efectuate au fost reflectate în 11 publicaţii ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: concurență, comportamente anticoncurențiale, abuz de poziție dominantă, excludere, costuri nerecuperabile, efecte economico-financiare, entități economice, concurență eficientă.

Domeniul de studii: economie, finanțe.

Scopul cercetării constă în elaborarea bazei teoretico-metodologice şi aplicative cu referire la evaluarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice autohtone în vederea minimizării acestor efecte şi eficientizării concurenței în Republica Moldova.

Pentru realizarea acestui scop, vom urmări îndeplinirea următoarelor **obiective**: argumentarea conceptuală a concurenței şi abuzului de poziție dominantă în cadrul economiei contemporane; sintetizarea abordărilor teoretico-metodologice cu privire la efectele economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice; identificarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă pe piața UE; evaluarea cazurilor de abuz de poziție dominantă şi a efectelor economico-financiare ale acesteia în cadrul economiei naționale; dezvoltarea unei metodologii de determinare a efectelor anticoncurențiale asupra actorilor de pe piața relevantă; identificarea modelului econometric de simulare a efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă; formularea recomandărilor privind restabilirea mediului concurențial național.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării constă în: sinteza şi aprofundarea abordărilor teoretice privind conceptul de abuz de poziție dominantă în contextul economiei contemporane; elaborarea cadrului metodologic cu referire la menținerea mediului concurențial eficient din cadrul economiei naționale; argumentarea importanţei implementării metodologiei de determinare a efectelor anticoncurențiale în economia naţională; dezvoltarea modelului de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominant; elaborarea soluţiilor de perfecţionare a politicii concurențiale, care permit adoptarea unor măsuri de menţinere a echilibrului economico-financiar în cadrul economiei naționale.

Problema ştiinţifică importantă soluționată în teză rezidă în: determinarea şi cuantificarea efectelor financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice din Republica Moldova în scopul identificării căilor de minimizare a acestor efecte şi sporirii pieții concurențiale în ţară.

Semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă a tezei rezidă în cercetarea şi dezvoltarea conceptului abuzului de poziție dominantă; determinarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice; estimarea cazurilor de abuz de poziţie dominantă pe piața autohtonă; elaborarea modelului de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice. Constatările teoretice şi concluziile formulate în baza cercetării pot constitui o bază consistentă pentru ulterioarele cercetări în domeniu, iar rezultatele cercetării pot fi integrate în cadrul cursurilor universitare pentru instruirea studenților şi masteranzilor la specialitățile cu profil economic. Recomandările elaborate pot fi aplicate în scopul consolidării mecanismului concurențial pe piața Republicii Moldova, precum şi în scopul evitării sau diminuării efectelor economico – financiare pe care le pot suporta entitățile economice care se confruntă cu abuzul de poziție dominantă.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice. Aplicabilitatea rezultatelor ştiinţifice, a elaborărilor metodologice şi recomandărilor practice aferente temei de cercetare este confirmată prin certificatele de implementare din partea Institutului Național de Cercetări Economice şi a Universității de Stat din Moldova. Rezultatele cercetării au fost înalt apreciate de autoritatea de resort - Consiliul Concurenței, care a dat o apreciere pozitivă tezei de doctorat şi a încurajat continuitatea cercetării. În baza modelului de cuantificare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice a fost obținut Certificatul de Inovator, oferit de Centrul de Inovare şi Transfer Tehnologic din cadrul ASEM şi de asemenea, asupra modelului dat a fost înregistrat dreptul de autor, confirmat prin Certificatul de înregistrare a obiectelor de autor şi drepturilor conexe Seria OŞ nr.6007, oferit de Agenția de Stat pentru Protecția Intelectuală (AGEPI). Aplicarea recomandărilor şi metodologia propusă pot constitui un reper pentru activitatea entităților economice, precum şi pentru implementarea mai aprofundată a subiectelor ce ţin de domeniul cercetării în cursurile universitare şi postuniversitare la disciplinele de specialitate.

АННОТАЦИЯ

ЦЫБУЛЯК Ана, «*Экономические и финансовые эффекты злоупотребления доминирующим положением на хозяйствующих субъектов*». Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности *522.01. Финансы,* Кишинев, 2018.

Структура работы: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография из 184 наименований, рисунки, таблицы и приложения. Исследования, проведенные отражены в 11 научных публикациях.

Ключевые слова: конкуренция, антиконкурентное поведение, злоупотребление доминирующим положением, исключение, безвозвратные расходы, экономико-финансовые последствия, экономические субъекты, эффективная конкуренция.

Специальность: экономические знания, финансы.

Целью исследования является разработка теоретико-методологической и прикладной базы, касающейся оценки экономических и финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением для отечественных экономических субъектов для сведения к минимуму этих последствий и повышения эффективности конкуренции в Республике Молдова. Для достижения этой цели будем преследовать следующие **задачи:** концептуальная аргументация конкуренции и злоупотребления доминирующим положением в современной экономике; синтез теоретических и методологических подходов к экономическим и финансовым последствиям злоупотребления доминирующим положением для хозяйствующих субъектов; определение экономических и финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением на рынке ЕС; оценка случаев злоупотребления доминирующим положением и его экономических и финансовых последствий в национальной экономике; разработка методологии определения антиконкурентного воздействия на участников соответствующего рынка; определение эконометрической модели для моделирования финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением; формулирование рекомендаций для поддержания национальной конкурентной среды.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в: синтезе и углублении теоретических подходов к концепции злоупотребления доминирующим положением в контексте современной экономики; разработка эконометрической модели для моделирования финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением; разработка методологической основы, касающейся для поддержания национальной конкурентной среды; аргументация важности и оценка возможностей для внедрения методологии определения антиконкурентного воздействия на участников соответствующего рынка; разработка решений для совершенствования конкурентной политики, которые позволяют принять меры по поддержанию экономического и финансового баланса в национальной экономике.

Важная научная проблема, решаемая в диссертации, состоит в определении и количественной оценки финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением на хозяйствующих субъектах в Республике Молдова с целью выявления путей сведения к минимуму этих последствий и усиления конкурентного рынка в стране.

Теоретическое значение и практическая ценность работы состоит в исследовании и разработке концепции злоупотребления доминирующим положением; определение экономических и финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением для хозяйствующих субъектов; разработка эконометрической модели моделирования экономических и финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением для хозяйствующих субъектов. Выводы и результаты исследований могут обеспечить последовательную основу для дальнейших исследований в этой области, результаты исследований могут быть интегрированы в университетские курсы для обучения студентов экономических специальностей. Выработанные рекомендации могут быть применены в целях укрепления конкурентного механизма на рынке Республики Молдова, а также для предотвращения или смягчения экономических и финансовых последствий, для экономически субъекты, которые сталкиваются с злоупотреблением доминирующим положением.

Применение научных результатов. Применимость научных результатов, методологических разработок и практических рекомендаций, связанных с темой исследования, подтверждается сертификатами внедрения Национального Института Экономических Исследований и Государственного Университета Молдовы. Результаты исследований были высоко оценены компетентным органом Республики Молдовы - Советом по Конкуренции, который поощрял непрерывность исследований. На основе модели для количественной оценки экономических и финансовых последствий злоупотребления доминирующим положением на хозяйствующих субъектов был получен Инновационный Сертификат, от Центром по Инновациям и Трансферу Технологий, так же на данную модель были зарегистрированы авторские права, подтвержденные сертификатом регистраций Государственного Агентства по Защите Интеллектуальной Собственности. Применение рекомендаций и предлагаемой методологии может служить для деятельности хозяйствующих субъектов, а также для более тщательной реализации предметов исследования в академических курсах по специализированным дисциплинам.

ANNOTATION

TIBULEAC Ana, *"The economic and financial effects of abuse of dominant position on economic entities"*. The thesis for the PhD degree in economic sciences, specialization *522.01. Finance,* Chisinau, 2018.

Thesis structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 184 titles, figures, tables and annexes. The research results are reflected in 11 scientific publications.

Keywords: competition, anticompetitive behavior, abuse of dominant position, exclusion, sunk costs, economic-financial effects, economic entities, effective competition.

Field of study: Economic studies, finance.

The goal of the research is to elaborate the theoretical-methodological and applicative basis referring to the assessment of the economic and financial effects of abuse of dominant position on the domestic economic entities in order to minimize these effects and to increase the efficiency of the competition in the Republic of Moldova. To achieve this goal, we will pursue the following **objectives**: conceptual argumentation of competition and abuse of a dominant position in the contemporary economy; the synthesis of the theoretical and methodological approaches regarding the economic and financial effects of abuse of a dominant position on economic entities; identifying the economic and financial effects of abuse of a dominant position on the EU market; assessing cases of dominant position abuse and its economic and financial effects within the national economy; developing the methodology for determining anticompetitive effects on actors in the relevant market; identifying the econometric model to simulate the financial effects of dominant position abuse; formulation of recommendations for maintaining the national competitive environment.

The scientific novelty and originality of the work includes the following elements: synthesis and deepening of the theoretical approaches regarding the concept of abuse of dominant position in the context of modern economy; elaboration of the econometric model for simulation of the economic and financial effects of abuse of dominant position; determining the possibilities of maintaining the competitive environment within the national economy; the argumentation and the implementation of the methodology for determining the anticompetitive effects on the actors of the relevant market; determining the directions for improvement of the competition policy, which allow the adoption of measures to maintain the financial equilibrium of national economy.

The important scientific problem solved in the thesis consists in: determining and quantifying the financial effects of abuse of a dominant position on economic entities in the Republic of Moldova in order to identify the ways of minimizing these effects and increasing the competitive market in the country.

The theoretical significance and the applicative value of the thesis lie in the research and development of the concept of abuse of a dominant position; determining the economic and financial effects of dominant position abuse on economic entities; developing a simulation model of the economic and financial effects of dominant position abuse on economic entities. Theoretical findings and research conclusions can provide a consistent basis for further research in the field, and the results of research can be integrated into academic courses to train students in economics specialties. The recommendations can be applied for strengthening the competitive mechanism on the market of the Republic of Moldova, as well as to avoid or mitigate the economic - financial effects that the economic entities facing the abuse of a dominant position can endure.

Implementation of scientific results. The applicability of the scientific results, the methodological elaborations and the practical recommendations related to the research topic are confirmed by the implementation certificates from the National Institute of Economic Research and the State University of Moldova. The research results were highly appreciated by the competent authority of Moldova - the Competition Council, which encouraged the continuity of research. Based on the model of economic and financial effects quantification of abuse of dominant position on the economic entities, was received an Innovator Certificate, issued by the Center for Innovation and Technological Transfer, also, on this model was registered the copyright, confirmed by the Registration Certificate issued by the State Agency for Intellectual Property Protection. The application of the recommendations and the proposed methodology can be a reference for the activity of the economic entities, as well as for the more thorough implementation of the research subjects in the academic and postgraduate courses in the specialized disciplines.